

Nr 447.

Av herr **Olsson** i Mora, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 229, angående beredande av stöd åt insättare i vissa sparbanker, m. m.

Den statshjälp, som i Kungl. Maj:ts proposition nr 229 föreslås till de av sparbanksfallissemangen drabbade insättarna, synes alltför knappt tillmätt i förhållande till omfattningen av den stödaktion, som av riksdagen beslöts inför vissa affärsbankers svårigheter i början av detta årtionde. Lämpligheten av denna tidigare stödaktion kunde med visst fog diskuteras, men sedan statsmakterna i handling erkänt sin skyldighet att i dylika fall bringa undsättning, kan numera en annan ståndpunkt näppeligen försvaras. Väl är det sant, att affärsbankernas svårigheter för några år sedan sammanhänge med en allmän ekonomisk världskris, men det är också sant, att osund spekulation i väsentlig mån orsakade dessa svårigheter. Nu liksom då är det den osunda spekulatjonen, som lett fram till en krasch. Nu liksom då går olyckan ut över ett stort antal oskyldiga. Det kan till och med göras gällande, att sparbanksinsättare, som förlora sitt sparkapital, lida mera oförskyllt än personer, som med vetskap om den större risken gjort en kapitalplacering i bankaktier. Det invändes, att staten icke garanterar bankinsättningarna. Även spararna måste med vakenhet och ansvarskänsla förfoga över sina medel. Detta är riktigt, men den stora allmänheten har hittills i regel förlitat sig på att varje bank i detta land är en för insättarna betryggande inrättning och har i varje fall icke tillgång till något bättre underlag för sitt omdöme om en banks soliditet än bankens egna förvaltnings- och revisionsberättelser. När dessa utvisa en gynnsam utveckling av bankrörelsen och äro fria från anmärkningar, är den allmänhet ursäktad, som med förtroende betraktar berättelsernas föremål. Det är för mycket begärt, att menige man skall inse, att redovisade årsvinster äro rena konstruktioner, när den speciella granskning, som inom sparbanksstyrelserna utövats av de allmänna ombuden, i flera fall synes hava stannat vid ett skarpsinnigt konstaterande av att räkenskapernas debet- och creditsidor visat överensstämmande slutsiffror. Förtroendet för denna granskning är nu rubbat, men när tidigare ett allmänt ombud vitsordat en sparbanks soliditet och till-

styrkt insättningar i banken, är skulden mera ombudets än allmänhetens, att sparmedel äventyrats genom tillit till dylika vittnesbörd.

Tillsyn över sparbankerna skall enligt gällande lag utövas av länsstyrelserna, som för varje sparbank för denna uppgift förordna ett allmänt ombud med åliggande att uppmärksamhet följa sparbankens verksamhet. Inför vad som nu inträffat behöver man icke tillhöra de av olyckan drabbade insättarna för att allvarligt ifrågasätta, huruvida länsstyrelserna på ett tillfredsställande sätt utövat denna tillsyn och huruvida ur verkliga kvalifikationssynpunkter lämpliga allmänna ombud blivit av dem förordnade. Av insättarna har givetvis länsstyrelsernas lagstadgade sparbankstillsyn och förefintligheten av de granskande allmänna ombuden betraktats som en trygghetsinstitution, som åtminstone skulle i god tid signalera en fara, om dess fullständiga avvärjande icke kunde garanteras. Värdet av denna allmänna kontroll må å ena sidan hava överskattats; å den andra skall man hava de mest minimala anspråk på dess betydelse för att icke erkänna, att staten genom den bristfälliga sparbankskontroll, som utövats, blivit moraliskt medansvarig i den olycka, som inträffat. Konsekvensen av detta ansvar måste tagas, isynnerhet som riksdagen tidigare avböjt att medverka till den utbyggnad av sparbankskontrollen, som efter utredning ansetts erforderlig.

Inför det sammanbrott, som nu inträffat, måste krävas en upprepning från roten av det vildsnår, som osund spekulation och jobberi innästlat i vår sparbanksvärld. De skyldiga måste ertappas och straffas och laga ansvar utkrävas av alla dem, som genom att vårdslösa sina uppgifter bidragit att framkalla kraschen. En effektiv sparbankskontroll måste med dubbel styrka krävas, så att den passiva spararen, som känner sig ur stånd att bedöma produktionens risker, ånyo kan med förtroende vända sig till sparbankerna för att genom dem göra sina slantar fruktbärande i ett sunt näringsliv. Först sedan en sådan sparbankskontroll upprättats och korrekt tillämpats, har staten lätt att i fortsättningen, under hänvisning till insättarnas egen ansvarsskyldighet, avvisa framställningar om hjälp vid bankfallissemang eller att under erkännande blott av billighetsskäl reducera dylik hjälp till det minimum, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition. I nu förevarande fall måste staten efter de graverande underlåtenhetssynder, för vilka dess egna kontrollorgan bära en väsentlig del av ansvaret, träda emellan med effektiv hjälp åt dem, som genom sparbankskraschen blivit oförskyllt lidande. Att i ett sådant fall landets skattdragare få solidariskt träda till, inför ingen ny princip i statslivet utan utgör blott ett steg på en ej minst under senare år tämligen hårt trampad allfarväg.

Den stödaktion, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition, har utan tvivel på många håll framkallat en stark känsla av besvikelse. Att full betalning föreslås beträffande insättningar å s. k. *skolsparbössor* måste

med hänsyn till betydelsen av de ungas fostran till sparsamhet hälsas med odelad tillfredsställelse. I allt övrigt synes den av Kungl. Maj:t föreslagna statshjälpen vara alltför knappt tillmätt.

Med hänsyn till den särskilda förvaltningskontroll, varom statsmakterna föranstaltat för *omyndigas medel*, synes till en början full statsgaranti böra lämnas mot förluster av dylika medel genom den inträffade sparbankskraschen. Förslag härom hava redan genom motioner bragts under riksdagens prövning, och det är att livligt hoppas, att dessa framställningar vid nu ifrågavarande ärendes avgörande vinna riksdagens bifall.

Starka skäl tala för att full gottgörelse för förluster genom bankfallissemangen garanteras även *fromma stiftelser*, vilka hava till ändamål att understödja sjuka och fattiga eller utöva därmed jämförlig välgörande verksamhet. Det finns ingen anledning antaga, att styrelserna för dylika stiftelser i spekulativt syfte placerat fondmedel i de nu stängda sparbankerna. De hava endast överskattat värdet av den statliga sparbankskontrollen och härav letts till en felbedömning av sparbankernas soliditet. Skulle statsmakterna i den sålunda uppkomna situationen vägra hjälp, komme förlusten att gå ut över sjuka och fattiga, vilka i många fall skulle bli nödsakade att på andra vägar påkalla det allmännas understöd.

I Kungl. Maj:ts proposition hava kommuner, bolag, föreningar och andra juridiska personer ställts helt utanför den föreslagna stödaktionen. Principiellt kunna knappast några hållbara skäl anföras härför, då ju även de förluster, som drabba menigheter och korporationer, gå ut över enskilda personer, och kommunala förtroendemän säkerligen starkt känna ansvaret för placeringen av omhänderhavda medel, även om de med det bristfälliga kontrollmaterial, som förelegat, råkat felbedöma en sparbanks soliditet. På åtskilliga håll hava de nu stängda sparbankernas kontor varit enda bankinrättningen på platsen. Att under sådana förhållanden en osund spekulationslust skulle hava lockat lediga penningmedel denna naturliga väg torde icke böra förutsättas. Skulle likväl statsmakterna av kostnadshänsyn finna sig nödsakade att besluta en begränsning av stödauctionen, synes denna begränsning icke böra gå ut över *borgerliga och kyrkliga kommuner* eller *bysamfälligheter*, vilka i större landsortskommuner hava förvaltningsuppgifter beslätade med dem, som i mindre kommuner kunna utövas av kommunernas egna organ. Vägande skäl tala tvärtom för att kommuner och bysamfälligheter å ett visst större tillgodohavande, exempelvis 10 å 20,000 kronor, garanteras täckning med den procentsats, som kan varda bestämd för den grupp av enskilda insättare, vilken i genomsnitt gjort de minsta insättningarna. Härefter torde en degressiv skala böra tillämpas upp till exempelvis 30,000 kronor. Täckning härutöver synes icke böra ifrågakomma, ty om än många miss-

tag, som kommit i dagen genom sparbankernas sammanbrott, äro förklarliga och ursäktliga, måste dock det anspråket kunna ställas på ansvarsmedvetna kommunalmän, att de av naturlig omtanke äro skyldiga tillse, att större kapital fördelas mellan flera banker, så att icke en särskild risk påtages genom placering i en och samma sparbank av belopp överstigande det i gällande lag stadgade maximum för insättning i sparbank.

Vad *de enskilda insättarna* beträffar måste hjälpen till dessa bliva väsentligt större än enligt Kungl. Maj:ts förslag. Självfallet bör denna hjälp läggas så, att den varken kommer sådana insättare tillgodo, vilka påtagligen opererat i spekulationssyfte, eller ännu mindre på något sätt skyddar innehavarna av sådana sparbankskonton, vilka tillkommit genom fingerade insättningar. Men åt de insättare, som i god tro anlitat de nu stängda sparbankerna för penningplacering i normal ordning, måste all den hjälp givas, som utan avtrubbande av deras vakenhet och ansvarskänsla är möjlig av statsfinansiella skäl. Vid bedömande av möjligheterna i detta avseende synes å ena sidan hänsyn böra tagas till att förlusterna å aktiebolaget Kreditkassan dessbättre blivit mindre än man tidigare beräknat och befarat. Å andra sidan synes man redan inför Kungl. Maj:ts proposition kunna ifrågasätta lämpligheten av att ikläda statsverket nya framtida utgifter och samtidigt vidtaga en avsevärd sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatten. Möjligen kan man här finna en lämplig medelväg, därest icke kostnaderna för den nu ifrågasatta statshjälpen kunna avsevärt nedbringas genom att andra penninginstitut intresseras för att mot övertagande av de fallna sparbankernas klientel medverka till en lugn och försiktig avveckling av deras engagemang.

Därest den blivande stödaktionen med avseende på de enskilda insättarna kommer att uppbyggas på de principiella grunder, som angivits i Kungl. Maj:ts proposition, och vilka avgjort äro mera godtyckliga än verkligt rationella, synes den statliga garantien icke böra bestämmas till lägre belopp än enligt följande uppställning. Då tillgodohavandet icke överstiger 1,000 kronor, garanteras 75 procent därav. Vid större tillgodohavanden garanteras vidare 60 procent för belopp över 1,000 kronor till och med 2,000 kronor, 50 procent för belopp över 2,000 kronor till och med 5,000 kronor samt 25 procent för belopp över 5,000 kronor till och med 10,000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen vid beviljande av stöd åt insättare i vissa i Kungl. Maj:ts proposition nr 229 angivna sparbanker måtte med beaktande av härovan utvecklade synpunkter och förslag bestämma, att omyndiga personer och fromma stiftelser garanteras full täckning

för sina förluster, att borgerliga och kyrkliga kommuner samt bysamfälligheter beredas effektivt understöd samt att den statliga garantien för enskilda insättare väsentligt höjes.

Stockholm den 23 april 1929.

A. Olsson

i Mora.